

ลักษณะทางประชากร และความมั่งคั่ง ของครัวเรือนผู้สูงอายุ

ชาญณรงค์ ชัยพัฒน์*

บทคัดย่อ

โครงสร้างทางประชากรของประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ประชากรเด็กมีอัตราการเกิดลดลง ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และ ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งของประเทศไทยนั้นสูง การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ ลักษณะโครงสร้างทางประชากรของประเทศไทยและความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุ ด้วยแบบจำลองโพธิปไตยแบบพหุคูณโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2556 ผลการวิเคราะห์โดยแบ่งครัวเรือนผู้สูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม ตามระดับความมั่งคั่งนั้น พบว่า จำนวนสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี มีโอกาสอยู่ในครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มจนที่สุด มากที่สุด และรองลงมา คือกลุ่มปานกลางถึงจนมากกว่า เมื่อเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย ในขณะที่จำนวนสมาชิกอายุต่ำกว่า 15 ปี มีโอกาสอยู่ในครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มรวยที่ส่น้อยกว่า เมื่อเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย ส่วนจำนวนสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี มีโอกาสอยู่ในครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่า เมื่อเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย แสดงว่าจำนวนประชากรวัยเด็กมีโอกาสน้อยอยู่ในครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มจนที่สุดและกลุ่มปานกลางถึงจน มากกว่าครัวเรือนในกลุ่มรวยสุด ดังนั้น ควรพิจารณาการสนับสนุนครัวเรือนผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจน มากกว่าการสนับสนุนครัวเรือนผู้สูงอายุทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มรวยได้มากที่สุดและค่าใช้จ่ายมากที่สุด มีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยสุดมากกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย และครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย

คำสำคัญ: ลักษณะทางประชากร ความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุ สังคมผู้สูงอายุไทย

* คณะเศรษฐศาสตร์และการลงทุน มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
ถนนพระราม 4 เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร 10110
อีเมล: channarong.c@bu.ac.th

Demographic Characteristics and Wealth of Aging Households

Channarong Chaiphat*

Abstract

The demographic trend of Thailand is rapidly moving toward an aging society. While the birth rates decrease, the number of older population increases as well as the wealth inequality among aging households is high. This study aims to analyze the demographic characteristics and wealth of the aging households in Thailand employing the multinomial probit model and data from the 2013 Socio-Economic Survey (SES) provided by National Statistical Office. By categorizing the aging households into 4 groups based on their wealth levels, the results indicate that there is a probability that the highest number of members aged lower than 15 years old is found in the poorest aging households, followed by those in the medium to poor households, and in the medium to rich households. The number of members below 15 years old in the richest aging households is less than those in the medium to rich households. For the members aged between 60-70 years old, it is probable that the higher number live in the medium to rich aging households than in the poorest aging households and the medium to poor aging households. The findings indicate that a growing population of newborns is more likely to be in the poorest and medium to poor aging households than the richest aging households. Therefore, subsidies should be given to the poorest and the medium to poor aging households rather than to all groups of aging households equally. In addition, aging

* School of Economics and Investment, Bangkok University
Rama IV Road, Klong Toei, Bangkok 10110, THAILAND.
E-mail: channarong.c@bu.ac.th

households with most income and expenditure tend to be in the richest aging households rather than the medium to rich households. Meanwhile, households with bachelor's degree members have less possibility to be in the poorest aging households and the medium to poor aging households than the medium to rich aging households.

Keywords: Demographic Characteristics, Wealth of Aging Households, Thai Aging Society

บทนำ (Introduction)

องค์กรสหประชาชาติ (2558) กล่าวถึงประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ในปี พ.ศ. 2563 โครงสร้างทางประชากรเปลี่ยนไป เนื่องจากอัตรากาภาวะเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate: TFR) มีแนวโน้มลดลงทำให้เด็กเกิดใหม่มีจำนวนลดลง ในขณะที่ความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสุขอนามัยดีขึ้นทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตยืนยาวมากขึ้นโดยรายงานอัตราการตายของประชากรในประเทศไทยจาก United Nations (2010) พบว่า อัตราการตายของประชากรระหว่างปี พ.ศ. 2503-2508 เท่ากับ 12.5 คน ต่อประชากร 1 พันคน ในขณะที่ระหว่างปี พ.ศ. 2548-2553 อัตราการตายของประชากรเท่ากับ 8.9 คนต่อประชากร 1 พันคน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุต้องมีการวางแผนทางการเงิน สะสมทรัพย์สิน และเงินออมเพื่อใช้ในช่วงชีวิตหลังเกษียณอายุการทำงาน นอกจากนี้ ในรายงาน Global Wealth Databook 2015 ของ Credit Suisse (2016) กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งของประเทศไทยนั้นสูงและจัดอยู่ในอันดับท้าย ๆ ของโลก เมื่อจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจะยิ่งทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจมีความแตกต่างกันหรือมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้นด้วย ในขณะที่ผู้สูงอายุจะต้องวางแผนสะสมความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นมากอย่างเพียงพอเพื่อใช้ชีวิตในช่วงสูงวัย ดังนั้น การดำเนินนโยบายของภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนดูแลผู้สูงอายุที่กำลังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

สภาพแวดล้อมใหม่ของประเทศไทย คือ ประชากรเด็กมีจำนวนลดลง ในขณะที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น การศึกษาของ Vandenbroucke (2016) และ Zhang (2014) ใช้แบบจำลอง Neoclassical Growth Model ในการอธิบายความมั่งคั่งเมื่อโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลง โดยอยู่บนพื้นฐานของแบบจำลองโซโล (Solow Growth Model) พบว่า เมื่ออัตราการเกิดลดลงโอกาสในการเข้าถึงทางการศึกษาของประชากรเด็กสูงขึ้นเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และยกระดับของรายได้ (Becker and Lewis, 1973) ทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งลดลง ในขณะที่อัตราการเสียชีวิตของประชากรลดลงหรือจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งเพิ่มสูงขึ้น

การสร้างแบบจำลองลักษณะโครงสร้างทางประชากรและความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุเป็นการศึกษาเชิงประจักษ์ในระดับครัวเรือนของประเทศ (Wise, 1989) โดยใช้ข้อมูลภาคตัดขวางจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ปี พ.ศ. 2556 โดยแบ่งความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) ครัวเรือนที่จนที่สุด 2) ครัวเรือนค่อนข้างจน 3) ครัวเรือนค่อนข้างรวย และ 4) ครัวเรือนที่รวยที่สุด ส่วนปัจจัยทางประชากร คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนมากที่สุด จากนั้นวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางเศรษฐมิติ คือ โพรบิตแบบพหุคูณ (Multinomial Probit) เพราะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรหุ่นโดยแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่ง ผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน การดำเนินนโยบายสาธารณะเพื่อดูแลผู้สูงอายุ

จึงต้องมีความหลากหลาย และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองทางเศรษฐกิจได้ ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการศึกษานี้เพื่อวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างของประชากรในประเทศไทยกับความมั่งคั่งที่แตกต่างกันของครัวเรือนผู้สูงอายุ ทำให้สามารถวางแผนนโยบายการลงทุนในทุนมนุษย์ที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้และสามารถสะสมความมั่งคั่งไว้ดูแลตนเองในช่วงสูงวัย ทำให้ในอนาคตไม่เป็นภาระทางงบประมาณแก่รัฐบาล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

โครงสร้างของประชากรประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยอย่างรวดเร็ว หมายความว่าอัตราการเกิดของประชากรลดลงทำให้ประชากรเด็กมีจำนวนลดลง ขณะที่อัตราการตายของประชากรลดลงทำให้ประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางด้านทรัพย์สินของผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน ทั้งในกรณีของผู้สูงอายุในกลุ่มที่มีฐานะร่ำรวยและกลุ่มที่มีฐานะยากจน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุจะต้องมีการวางแผนเพื่อเตรียมตัวสะสมทรัพย์สินหรือเงินออมไว้ใช้ในช่วงชีวิตหลังเกษียณอายุ

โครงสร้างทางประชากร

จำนวนประชากรในประเทศไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีอัตราการเติบโตลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงทางประชากรมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของอายุ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการศึกษาและทักษะ การเปลี่ยนแปลงทางภาวะสุขภาพ และการเปลี่ยนแปลงด้านการกระจายตัวของประชากร ในอนาคตการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

ประชากรของประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ลักษณะที่เด่นที่สุด คือ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุ ลักษณะหรือการเพิ่มดังกล่าวนี้เป็นผลสืบเนื่องของระดับการเจริญพันธุ์ที่สูงในอดีต ช่วงปี พ.ศ. 2496-2526 นั่นคือ คนที่เกิดมาในช่วงที่มีระดับการเจริญพันธุ์สูง ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีขนาดใหญ่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุ ประกอบกับการลดลงของการตายหรือการเพิ่มขึ้นของความยืนยาวของชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) คาดว่าโครงสร้างประชากรของประเทศไทย จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2567 และสัดส่วนประชากรวัยทำงานอายุระหว่าง 20 ถึง 59 ปี ต่อประชากรรวมจะลดลงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของ วรเวศม์ สุวรรณระดา (2557) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร คือ อัตราภาวะเจริญพันธุ์ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทน ดังนั้น กำลังแรงงานในตลาดแรงงานจะหดตัวอย่างมากในอนาคต และส่งผลต่อเนื่องต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ Zhong (2011) ศึกษาการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุในชนบทของประเทศจีนทำให้ขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่อัตราส่วนของการกระจายรายได้นั้น

เพิ่มความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น และการศึกษาของ Drosdowski (2015) กล่าวถึงสังคมผู้สูงอายุในประเทศเยอรมันทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้สูงขึ้น

ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน (Wealth Inequality)

ความเหลื่อมล้ำ (อานันท์ชนก สกนธวัฒน์, 2558) หมายถึง ความแตกต่าง ความไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เสมอภาค หรือ สถานการณ์ที่กลุ่มบุคคลในสังคมมีบางอย่างไม่เท่ากัน เช่น สถานภาพทางสังคม สิทธิในทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำนั้นมีหลายมิติ เช่น ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ สำหรับในการศึกษานี้จะเน้นที่ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน หรือ ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่ง (Wealth Inequality) ซึ่งเกิดจากการแบ่งปันปันส่วนผลผลิตมวลรวมของประเทศ (GDP) ในหมู่ประชากรของประเทศมีความไม่เท่าเทียมกัน และ การได้รับการจัดสรรทรัพย์สินจากคนรุ่นก่อน หรือ เรียกว่า “มรดก” เครื่องมือสำคัญที่มักนำมาใช้ในการวัดการกระจาย คือ สัมประสิทธิ์จินี (Gini Coefficient) จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557) กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำด้านสินทรัพย์ทางการเงิน มีการกระจุกตัวของคนกลุ่มเล็ก ๆ โดยสะท้อนจากบัญชีเงินฝากออมทรัพย์และบัญชีฝากประจำในระบบธนาคารพาณิชย์ คือ บัญชีเงินฝากที่มีวงเงินเกิน 10 ล้านบาทขึ้นไป มีร้อยละ 0.1 ของจำนวนบัญชีทั้งหมด แต่มีวงเงินสูงถึงร้อยละ 46.5 ของเงินฝากทั้งหมด ส่วนด้านการถือครองที่ดิน พบว่า มีความแตกต่างกันสูงมาก คือ กลุ่มผู้ถือครองที่ดินที่มีการถือครองมากที่สุด ร้อยละ 20 มีสัดส่วนการถือครองที่ดิน ร้อยละ 79.9 ของพื้นที่ทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มผู้ถือครองที่ดินที่มีการถือครองน้อยที่สุด ร้อยละ 20 มีสัดส่วนการถือครองที่ดิน ร้อยละ 0.3 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือมีความแตกต่างกันคิดเป็น 325.7 เท่า ส่วน ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2557) ให้นิยามทรัพย์สินว่า หมายถึง มูลค่าทรัพย์สินจากบ้านและที่ดิน ยานพาหนะ และตราสารทางการเงิน แล้วนำมาวิเคราะห์ความมั่งคั่งตามกลุ่มอายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ของหัวหน้าครัวเรือน พบว่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายทรัพย์สินสูงกว่าการกระจายรายได้มาก และ James Banks (2009) ทรัพย์สิน ประกอบด้วยทรัพย์สินทางการเงิน เช่น จำนวนเงินในบัญชีธนาคาร มูลค่าหุ้น หรือ มูลค่าตราสารหนี้ และทรัพย์สินทางกายภาพ เช่น มูลค่าของที่ดิน บ้าน หรือ เครื่องประดับ อัญมณี นอกจากนี้ Piketty (2014) ยังกล่าวถึงศตวรรษที่ 21 ว่าเศรษฐกิจโลกจะมีอัตราการขยายตัวลดลง ในขณะที่ผลตอบแทนของที่ดินและสินทรัพย์ทางการเงินขยายตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าผลตอบแทนจากการทำงานหรือรายได้ จึงทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งของสังคมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากกลุ่มผู้มั่งคั่งจะสะสมความมั่งคั่งในรูปของที่ดินและสินทรัพย์ทางการเงินไว้จำนวนมาก

ทุนมนุษย์ (Human Capital)

ทุนมนุษย์ Becker (1986) เป็นแนวคิดหนึ่งที่ถูกอ้างอิงและใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ เหตุผลสนับสนุน คือ หนึ่ง การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ มีผลทำให้

“ความสามารถหารายได้” (Earning Ability) ของบุคคลแตกต่างกัน การลงทุนในทุนมนุษย์ด้านการศึกษา เป็นการลงทุนในตัวบุคคลเพิ่มศักยภาพบุคคลเพื่อไปเพิ่มคุณค่าผลผลิตในรูปของการสร้างคุณค่าและการฝึกอบรมเป็นการลงทุนทรัพย์สินที่สำคัญทุนมนุษย์จึงประกอบด้วยทั้งศักยภาพและสุขภาพของมนุษย์ ดังนั้น ทุนมนุษย์จึงเป็นวิธีการกำหนดและจัดแบ่งทักษะและความสามารถของบุคคลที่นำไปใช้ในการทำงาน หรืออย่างอื่นที่ช่วยให้มีรายได้มากกว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในยุคหนึ่งกล่าวว่า “แรงงาน” ถือเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของผลผลิตการวิเคราะห์ตามแนวความคิดทฤษฎีทุนมนุษย์สามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์หรือความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมได้ เช่น เส้นรายได้ตลอดชีวิตของแรงงานที่มีฝีมือมักจะเพิ่มขึ้น มากกว่าแรงงานไร้ฝีมือ หรือจะพูดอีกอย่างว่าการเพิ่มเงินเดือนต่อปีของแรงงานที่มีฝีมือจะสูงกว่าแรงงานที่ไร้ฝีมือหรือด้อยฝีมือ ทั้งนี้เพราะผลผลิตส่วนเพิ่มต่อปี (Marginal Product) ของแรงงานที่มีฝีมือจะสูงกว่าของแรงงานที่ไร้ฝีมือหรือด้อยฝีมือและปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดรายได้ตลอดชีวิตของคน ดังนั้น การพัฒนามนุษย์โดยการให้การศึกษาจะมีส่วนทำให้ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความมั่งคั่งของประเทศลดลง

การประมวลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรและความมั่งคั่งจะแบ่งเป็น 2 กรณี คือ เป็นการศึกษาในรูปของแบบจำลอง โดยพัฒนามาจากแบบจำลองโซโล (Solow Growth Model) และแบบจำลองคนเหลื่อมรุ่น (Overlapping Generation: OLG) เพื่อวิเคราะห์การส่งผ่านความมั่งคั่ง โดยการศึกษาของ Vandenbroucke (2016) เรื่อง Aging and Wealth Inequality in a Neoclassical Growth Model มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่มีต่อการกระจายความมั่งคั่ง โดยใช้แบบจำลอง Solow Growth Model พบว่า จำนวนประชากรเด็กลดลงทำให้ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ (Gini Coefficient) มีแนวโน้มลดลง ส่วนจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นมีผลในทางตรงกันข้าม คือ ทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ส่วนการศึกษาของ Zhang (2014) เรื่อง Population Change with Endogenous Birth and Mortality Rates, Wealth Accumulation, and Renewable Resource Change โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การสะสมความมั่งคั่ง และการใช้ทรัพยากร โดยใช้แบบจำลอง Solow growth model พบว่าเมื่อแนวโน้มการเกิดของเด็กมีจำนวนลดลงจะทำให้ปัจจัยแรงงานและปัจจัยทุนลดลง และความมั่งคั่งต่อครัวเรือนสูงขึ้น ทั้งนี้จะได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน ส่วนงานวิจัยอีกกรณีคือเป็นการศึกษาเชิงประจักษ์ เช่น การศึกษาของ Yamaguchi (2014) เรื่อง Inclusive wealth with a changing but aging population โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาความมั่งคั่งต่อรายได้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ใน 20 ประเทศ โดยใช้ข้อมูลจากรายงานของ Inclusive Wealth Report (IWR) 2012 และแบ่งประชากรออกเป็น 2 ช่วง คือ อายุ 0-14 ปี และ อายุมากกว่า 65 ปี พบว่า มีผลต่อความมั่งคั่งในทางบวกและลบแตกต่างกัน ประเทศ Saudi Arabia ได้รับผลกระทบในทางลบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรมากที่สุด ตามด้วย Japan, India และ Germany ในทางตรงกันข้ามประเทศ China, Russia, Chile และ Norway ได้รับผลกระทบ

ในทางบวก และการศึกษาของ Wise (1989) เป็นการศึกษาความมั่งคั่งในระดับครัวเรือน ศึกษาในช่วงปี 1973-1975 โดยใช้แบบจำลองโพรบิตในการวิเคราะห์ พบว่า เมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุครัวเรือนในระดับกลาง มีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ในกรณีของการศึกษาเชิงประจักษ์ พบว่า ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่มีต่อความมั่งคั่งในแต่ละประเทศมีความขัดแย้งกัน ทั้งนี้จากแบบจำลองของ Vandenbroucke (2016) และ Zhang (2014) กล่าวว่าขึ้นกับผลกระทบของอัตราการเกิดที่ลดลง หรือ จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นว่าผลกระทบใดจะมากกว่ากัน นอกจากนี้แล้ว เมื่อวิเคราะห์ในระดับครัวเรือนผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม จะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งในเชิงที่เป็นแบบจำลองและงานวิจัยเชิงประจักษ์ จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรนั้นมีผลกระทบต่อความมั่งคั่งในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้จะมุ่งเน้นไปที่ความมั่งคั่งของผู้สูงอายุ โดยการวิเคราะห์ความมั่งคั่งในระดับครัวเรือนของผู้สูงอายุในประเทศไทย เมื่อประชากรในวัยเด็กมีจำนวนลดลงและผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น และเป็นการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ จากข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

วิธีการศึกษา (Methodology)

จากการทบทวนวรรณกรรม จะเห็นได้ว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายในสภาพแวดล้อมใหม่ คือ อัตราการเกิดของประชากรลดลง ในขณะที่ประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ดังนั้น การศึกษาลักษณะโครงสร้างทางประชากร และความมั่งคั่งของผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาเชิงประจักษ์โดยใช้ข้อมูลในระดับครัวเรือนของประเทศไทย คือ ข้อมูลการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio-Economy Survey: SES) ปี พ.ศ. 2556 จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษานี้ คือ ครัวเรือนผู้สูงอายุในประเทศไทยที่มีหัวหน้าครัวเรือนอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ถึง อายุ 70 ปี เนื่องจากเป็นครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนมากที่สุด

กลุ่มตัวอย่างได้จากข้อมูลการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ในปี พ.ศ. 2556 มีผู้สูงอายุจำนวน 7,468 ครัวเรือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ตัวแปรตามคือความมั่งคั่ง หมายถึง มูลค่าทรัพย์สินสุทธิ ประกอบด้วย บ้าน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะ และสินทรัพย์ทางการเงิน หักด้วย จำนวนหนี้สินของครัวเรือน โดยหัวหน้าครัวเรือนมีอายุระหว่าง 60-70 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรและความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุ ตัวแปรอิสระจะประกอบด้วย ปัจจัยทางประชากร ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 60 ถึง 70 ปี เนื่องจากจัดเป็นวัยพึ่งพิงที่จะต้องดูแล

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนของเดือน และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา เพศของหัวหน้าครัวเรือน และสถานที่ตั้งของครัวเรือน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ โพรบิตแบบพหุคูณ (Multinomial Probit) เพราะตัวแปรตามคือความมั่งคั่ง มีลักษณะเป็นตัวแปรหุ่นและแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม โดยแสดงเป็นแบบจำลองและรายละเอียดของตัวแปรได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ตัวแปรและการวัด (Variables and Measurement)

ตัวแปร	รายละเอียด	ระดับการวัด
ตัวแปรตาม (Dependent Variable)		
ความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2556	0 = กลุ่มจนที่สุด (ทรัพย์สินสุทธิ - 123,000 บาท) (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 0-10) 1 = กลุ่มปานกลางถึงจน (123,000 < ทรัพย์สินสุทธิ - 855,000 บาท) (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 11-50) 2 = กลุ่มปานกลางถึงรวย (855,000 < ทรัพย์สินสุทธิ - 3,630,000 บาท) (กลุ่มอ้างอิง) (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 51-90) 3 = กลุ่มรวยที่สุด (ทรัพย์สินสุทธิ > 3,630,000 บาท) (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 91-100)	ตัวแปรหุ่น
ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)		
ปัจจัยทางประชากร		
สมาชิกที่อายุต่ำกว่า 15 ปี	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี	ตัวแปรต่อเนื่อง
สมาชิกที่อายุตั้งแต่ 60 ปี	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	ตัวแปรต่อเนื่อง
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2556	0 = รายได้เฉลี่ย - 6,283 บาท (กลุ่มอ้างอิง) (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 0-10) 1 = 6,283 < รายได้เฉลี่ย - 17,000 บาท (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 11-50) 2 = 17,000 < รายได้เฉลี่ย - 49,625 บาท (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 51-90) 3 = รายได้เฉลี่ย > 49,625 บาท (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 91-100)	ตัวแปรหุ่น
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2556	0 = ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย - 6,299 บาท (กลุ่มอ้างอิง) (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 0-10) 1 = 6,299 < ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย - 14,328 บาท (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 11-50) 2 = 14,328 < ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย - 36,552 บาท (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 51-90) 3 = ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย > 36,552 บาท (เปอร์เซ็นต์ไทม์ที่ 91-100)	ตัวแปรหุ่น

ตารางที่ 1: ตัวแปรและการวัด (Variables and Measurement) (ต่อ)

ตัวแปร	รายละเอียด	ระดับการวัด
ปัจจัยทางสังคม		
ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน	0 = ประถมศึกษา (กลุ่มอ้างอิง)	ตัวแปรหุ่น
	1 = มัธยมศึกษาตอนต้น	
	2 = มัธยมศึกษาตอนปลาย	
	3 = ปริญญาตรี	
4 = สูงกว่าปริญญาตรี		
หัวหน้าครัวเรือน (เพศชาย)	0 = เพศหญิง (กลุ่มอ้างอิง)	ตัวแปรหุ่น
	1 = เพศชาย	
สถานที่ตั้งของครัวเรือน	0 = กรุงเทพฯ (กลุ่มอ้างอิง)	ตัวแปรหุ่น
	1 = ภาคกลาง	
	2 = ภาคเหนือ	
	3 = ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	

ผลการวิเคราะห์ (Analysis and Results)

การศึกษาลักษณะทางประชากร และความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2556 มีคุณลักษณะเบื้องต้นของตัวแปร ดังนี้ (ตารางที่ 2) ตัวแปรตาม คือ ความมั่งคั่งของผู้สูงอายุ (Wealth) จำนวน 7,468 ครัวเรือน ผู้สูงอายุโดยเฉลี่ยแล้วมีความมั่งคั่ง 1,774,651 บาทต่อครัวเรือน ส่วนตัวแปรอิสระ คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี (Age < 15 yrs) พบว่ามีจำนวนเฉลี่ยไม่ถึง 1 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (Age > 60 yrs) พบว่ามีจำนวนเฉลี่ยระหว่าง 1 ถึง 2 คน ผู้สูงอายุมีรายได้เฉลี่ย (Income per HH) 24,596.30 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย (Expenditure per HH) 17,271.79 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน (Education of HH head) พบว่า ศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 82.23 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 5.51 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 5.68 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 5.69 และสูงกว่าระดับปริญญาตรี ร้อยละ 0.89 หัวหน้าครัวเรือนผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 60.44 และอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ร้อยละ 4.90 ภาคกลาง ร้อยละ 25.30 ภาคเหนือ ร้อยละ 27.27 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 30.67 และภาคใต้ ร้อยละ 11.85

ตารางที่ 2: การวิเคราะห์คุณสมบัติลักษณะของตัวแปรด้วยสถิติพรรณนา (Analysis of Descriptive Statistics)

ตัวแปร	รายละเอียด	ปี พ.ศ. 2556		
		ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	จำนวน ตัวอย่าง
ตัวแปรตาม				
Wealth ผู้สูงอายุ	มูลค่าบ้าน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะ และสินทรัพย์ทางการเงิน หักด้วยภาระหนี้สินของครัวเรือน	1,774,651	-	7,468
ปัจจัยทางประชากร				
Age < 15 yrs	จำนวนสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี	.5267869	-	7,485
Age > 60 yrs	จำนวนสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	1.391583		7,485
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ				
Income per HH	รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	24,596.30	-	7,485
Expenditure per HH	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	17,271.79		7,485
ปัจจัยทางสังคม				
Education of HH head	ระดับประถมศึกษา	-	82.23%	6,973
	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		5.51%	
	ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย		5.68%	
	ระดับปริญญาตรี		5.69%	
	ระดับสูงกว่าปริญญาตรี		0.89%	
Sex of HH head	หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย	-	60.44%	7,485
	หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง		39.56%	
Region	กรุงเทพฯ	-	4.50%	7,485
	ภาคกลาง		25.30%	
	ภาคเหนือ		27.27%	
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		30.67%	
	ภาคใต้		11.85%	

ผลการวิเคราะห์ความมั่งคั่งของผู้สูงอายุโดยใช้แบบจำลองโพรบิตพหุนาม

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เมื่อกำหนดให้ตัวแปรตาม คือ ความมั่งคั่งของผู้สูงอายุ และตัวแปรอิสระ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน เพศของหัวหน้าครัวเรือน และสถานที่ตั้งของครัวเรือน เมื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบจำลอง พบว่า ค่า Log likelihood เท่ากับ $-6,963.57$ หมายความว่า ตัวแปรปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม มีผลต่อความมั่งคั่งของผู้สูงอายุ ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และมีค่า Pseudo R² เท่ากับ 0.1230 หมายความว่า ตัวแปรในแบบจำลองสามารถอธิบายความมั่งคั่งของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 12.30 โดยมีรายละเอียดปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่งคั่งในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านปัจจัยทางประชากร พบว่า เมื่อครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีจำนวนสมาชิกอายุต่ำกว่า 15 ปีเพิ่มขึ้น มีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุดมากที่สุด และรองลงมา คือ กลุ่มปานกลางถึงจน มากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย ในขณะที่จำนวนสมาชิกอายุต่ำกว่า 15 ปีเพิ่มขึ้น มีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยที่สุดน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีจำนวนสมาชิกอายุระหว่าง 60-70 ปีเพิ่มขึ้น มีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจน น้อยกว่า กลุ่มปานกลางถึงรวย ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีจำนวนสมาชิกอายุระหว่าง 60-70 ปี ในกลุ่มรวยที่สุดไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่า ครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนปานกลางถึงต่ำมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนปานกลางถึงมากมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุดมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย และมีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยสุดมากกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนปานกลางถึงต่ำมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับกลุ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนปานกลางถึงมากมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับกลุ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุดมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย และมีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยสุดมากกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับกลุ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุด

ด้านปัจจัยทางสังคม พบว่า หัวหน้าครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุด และกลุ่มปานกลางถึงจน น้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนที่สุดและ

กลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย และมีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยที่สุดมากกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีมีโอกาสอยู่ในกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย และมีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยสุดมากกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนหัวหน้าครัวเรือนเพศชายมีโอกาสอยู่ในกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย ด้านสถานที่ตั้ง พบว่า ครัวเรือนที่อยู่ในภาคกลางมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุดน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับครัวเรือนในกรุงเทพฯ ส่วนครัวเรือนในภาคเหนือมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับครัวเรือนในกรุงเทพฯ ส่วนครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับครัวเรือนในกรุงเทพฯ ส่วนครัวเรือนในภาคใต้มีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวยเมื่อเทียบกับครัวเรือนในกรุงเทพฯ

ตารางที่ 3: การวิเคราะห์ความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองโพรบิตพหุนาม (Analysis of Wealth of Aging Households by Multinomial Probit Model)

Wealth ของผู้สูงอายุปี พ.ศ. 2556 (อายุ 60-70 ปี)				
	กลุ่มจนที่สุด	กลุ่มปานกลางถึงจน	กลุ่มปานกลางถึงรวย (กลุ่มอ้างอิง)	กลุ่มรวยที่สุด
Age <15 yrs	0.1488***	0.1266***		-0.0919**
Age >60 yrs	-0.2865***	-0.1455***		0.0885
Income per HH_0			กลุ่มอ้างอิง	
Income per HH_1	-0.5539***	-0.2581***		-0.1335
Income per HH_2	-1.2813***	-0.8318***		0.0459
Income per HH_3	-0.9197***	-1.1569***		0.9311***
Expendi per HH_0			กลุ่มอ้างอิง	
Expendi per HH_1	-1.0115***	-0.8618***		-0.1139
Expendi per HH_2	-1.5047***	-1.2826***		0.0894
Expendi per HH_3	-1.8404***	-1.4501***		0.5884**
Education of HH head_0			กลุ่มอ้างอิง	
Education of HH head_1	-0.4402***	-0.4927***		-0.1822
Education of HH head_2	-0.4538***	-0.8059***		-0.0782

ตารางที่ 3: การวิเคราะห์ความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุด้วยแบบจำลองโพรบิตพหุนาม (Analysis of Wealth of Aging Households by Multinomial Probit Model) (ต่อ)

Wealth ของผู้สูงอายุปี พ.ศ. 2556 (อายุ 60-70 ปี)				
	กลุ่มจนที่สุด	กลุ่มปานกลางถึงจน	กลุ่มปานกลางถึงรวย (กลุ่มอ้างอิง)	กลุ่มรวยที่สุด
Education of HH head_3	-0.3285*	-0.7497***		0.2724**
Education of HH head_4	0.3296	-1.1625**		0.4994**
Sex of H head (1 = male)	-0.0645	-0.1284**		0.0182
Region_0 (Bangkok)	กลุ่มอ้างอิง			
Region_1 (Central)	-0.5795***	-0.1135		-0.0260
Region_2 (North)	-1.3158***	-0.3379***		-0.2274
Region_3 (Northeast)	-1.5404***	-0.3899***		-0.2572
Region_4 (South)	-0.8089***	-0.2794**		-0.1061
Constant	2.2065***	1.9742***		-1.2814***
Number of obs. = 7,468 ครัวเรือน				
Loglikelihood = -6,963.57		Pseudo R² = 0.1230		

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) ของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อความมั่งคั่งของผู้สูงอายุ ด้านปัจจัยทางประชากร พบว่า เมื่อครัวเรือนผู้สูงอายุมีจำนวนสมาชิกอายุต่ำกว่า 15 ปี เพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่ความมั่งคั่งของกลุ่มปานกลางถึงจนขึ้น ร้อยละ 3.20 ส่วนกลุ่มปานกลางถึงรวย และกลุ่มรวยสุด มีความมั่งคั่งลดลง ร้อยละ -2.20 และ -1.48 ตามลำดับ ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุมีจำนวนสมาชิกอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่ความมั่งคั่งของกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ 2.82 ส่วนกลุ่มปานกลางถึงรวย และกลุ่มรวยสุด ความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.12 และ 1.63 ตามลำดับ

ด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่า ครัวเรือนกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนปานกลางถึงต่ำเทียบกับครัวเรือนกลุ่มรายได้ต่ำสุด มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 9.89 ส่วนครัวเรือนกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนปานกลางถึงสูงเทียบกับครัวเรือนกลุ่มรายได้ต่ำสุด มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ -13.66 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 24.81 และกลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.79 ส่วนครัวเรือนกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงสุดเทียบกับครัวเรือนกลุ่มรายได้ต่ำสุด มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ -27.12 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 10.90 และกลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้น ร้อยละ 27.61 ด้านค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า กลุ่มค่าใช้จ่ายปานกลางถึงต่ำเมื่อ

เทียบกับครัวเรือนกลุ่มค่าใช้จ่ายต่ำสุด มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ -13.01 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 25.26 และกลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.79 ส่วนกลุ่มค่าใช้จ่ายปานกลางถึงสูงเมื่อเทียบกับครัวเรือนกลุ่มค่าใช้จ่ายต่ำสุด มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ -22.49 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 34.53 และกลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้น ร้อยละ 11.78 ส่วนกลุ่มค่าใช้จ่ายมากที่สุดเมื่อเทียบกับครัวเรือนกลุ่มค่าใช้จ่ายต่ำสุด มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ -26.52 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 29.57 และกลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้น ร้อยละ 28.73

ด้านปัจจัยทางสังคม พบว่า หัวหน้าครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเทียบกับระดับประถมศึกษามีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ 10.81 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 11.75 ส่วนผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเทียบกับระดับประถมศึกษา มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ 18.55 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.94 ส่วนผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีเทียบกับระดับประถมศึกษา มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ 20.49 กลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้น ร้อยละ 5.81 และผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีเทียบกับระดับประถมศึกษา มีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ 29.02 และกลุ่มรวยสุดเพิ่มขึ้น ร้อยละ 8.61 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชายมีโอกาสที่ความมั่งคั่งกลุ่มปานกลางถึงจนลดลง ร้อยละ 3.31 กลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 2.63 ด้านสถานที่ตั้ง พบว่า ครัวเรือนที่อยู่ในภาคเหนือเมื่อเทียบกับกรุงเทพฯ มีโอกาสที่ความมั่งคั่งในกลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 13.78 ส่วนครัวเรือนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อเทียบกับกรุงเทพฯ มีโอกาสที่ความมั่งคั่งในกลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 16.14 ส่วนครัวเรือนที่อยู่ในภาคใต้เมื่อเทียบกับกรุงเทพฯ มีโอกาสที่ความมั่งคั่งในกลุ่มปานกลางถึงรวยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 9.58

ตารางที่ 4: วิเคราะห์ความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุโดยวิธีผลกระทบส่วนเพิ่ม (Analysis of Wealth of Aging Households by Marginal Effect)

Wealth ของผู้สูงอายุปี พ.ศ. 2556 (อายุ 60-69 ปี)			
	กลุ่มปานกลางถึงจน	กลุ่มปานกลางถึงรวย	กลุ่มรวยที่สุด
Age < 15 yrs	.0320***	-.0220***	-.0148***
Age > 60 yrs	-.0282**	.0312***	.0163***
Income per HH_0		กลุ่มอ้างอิง	
Income per HH_1	-.0030	.0989***	.0104
Income per HH_2	-.1366***	.2481***	.0679***
Income per HH_3	-.2712***	.1090***	.2761***
Expendi per HH_0		กลุ่มอ้างอิง	
Expendi per HH_1	-.1301***	.2526***	.0579***
Expendi per HH_2	-.2249***	.3453***	.1178***
Expendi per HH_3	-.2652***	.2957***	.2873***
Education of HH head_0		กลุ่มอ้างอิง	
Education of HH head_1	-.1081***	.1175***	-.0016
Education of HH head_2	-.1855***	.1394***	.0162
Education of HH head_3	-.2049***	.0426	.0581***
Education of HH head_4	-.2902***	-.0477	.0861***
Sex of H head (1 = male)	-.0331**	.0263**	.0071
Region_0 (Bangkok)		กลุ่มอ้างอิง	
Region_1 (Central)	-.0031	.0469	.0054
Region_2 (North)	-.0097	.1378***	.0008
Region_3 (Northeast)	-.0082	.1614***	.0034
Region_4 (South)	-.0289	.0958***	.0067

สรุปและขอเสนอแนะเชิงนโยบาย (Conclusion and Recommendation)

การศึกษาความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี ในปี พ.ศ. 2556 จำนวน 7,468 ครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนผู้สูงอายุมีความมั่งคั่งเฉลี่ย 1,774,651 บาทต่อครัวเรือน ผู้สูงอายุมีอายุเฉลี่ย 64.00 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี โดยเฉลี่ยแล้วมีไม่ถึง 1 คนต่อครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป พบว่า มีประมาณ 1-2 คนต่อครัวเรือน ผู้สูงอายุมีรายได้เฉลี่ย 24,596.3 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 17,271.79 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่สุด ร้อยละ 82.23 หัวหน้าครัวเรือนผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 60.44 และครัวเรือนผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ร้อยละ 30.67 และรองลงมาเป็นภาคเหนือ ร้อยละ 27.27 และภาคกลาง ร้อยละ 25.30 จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรนั้นมีผลกระทบต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ (Vandenbroucke, 2016 และ Zhang, 2014)

เมื่อจำนวนจำนวนสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ในครัวเรือนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น มีโอกาสที่จะอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย และมีโอกาสอยู่ในกลุ่มรวยที่สุดน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย แสดงว่าจำนวนเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จะอยู่ในครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนมากกว่าครัวเรือนในกลุ่มรวยสุด ส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี มีโอกาสอยู่ในกลุ่มจนสุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย ดังนั้น การสนับสนุนครัวเรือนผู้สูงอายุควรมีมาตรการเลือกสนับสนุนเฉพาะกลุ่มครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนมากกว่าการสนับสนุนครัวเรือนผู้สูงอายุทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน จะทำให้การใช้งบประมาณมีประโยชน์สูงสุดและสามารถช่วยเหลือครัวเรือนที่มีปัญหาได้จริง ซึ่งทำให้ความแตกต่างด้านความมั่งคั่งของประชากรในแต่ละกลุ่มลดลงและยังทำให้ประชากรเด็กมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ครัวเรือนผู้สูงอายุโดยเฉลี่ยแล้วมีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย 7,324.51 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน เมื่อรายได้ของครัวเรือนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมีโอกาสที่ความมั่งคั่งในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนเพิ่มขึ้นน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย และเมื่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมีโอกาสที่ความมั่งคั่งในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนเพิ่มขึ้นน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย จะเห็นได้ว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นจะตกอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจน น้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Wise (1989) ที่พบว่าเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ครัวเรือนในระดับปานกลางถึงรวยจะมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นมากกว่า ดังนั้น อาจจะทำให้ครัวเรือนผู้สูงอายุในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนมีปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ดังนั้น การดำเนินนโยบายจัดสรรสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุควรพิจารณาเฉพาะครัวเรือนกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนเท่านั้น

เมื่อระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงขึ้นเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และปริญญาตรี เมื่อเทียบกับการศึกษาระดับประถม มีโอกาสที่ความมั่งคั่งของผู้สูงอายุจะอยู่ในกลุ่มจนสุด และกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย และหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีมีโอกาสที่ความมั่งคั่งของผู้สูงอายุในกลุ่มรวยสุดมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มปานกลางถึงรวย จะเห็นได้ว่าเมื่อระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงขึ้นนั้นมีโอกาสทำให้ผู้สูงอายุออกจากการอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนได้ เมื่อเทียบกับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ดังนั้น นโยบายสนับสนุนทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะกับกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนเป็นการสร้างความเสมอภาคในสังคม

สถานที่ตั้งของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีโอกาสที่จะมีความมั่งคั่งอยู่ในกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนน้อยกว่ากลุ่มปานกลางถึงรวย เมื่อเทียบกับครัวเรือนในกรุงเทพฯ นั้นแสดงว่าครัวเรือนผู้สูงอายุในต่างจังหวัดกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าครัวเรือนในกรุงเทพฯ

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านความมั่งคั่งของโครงสร้างอายุสมาชิกครัวเรือนที่ต่างกันนั้น ครัวเรือนกลุ่มปานกลางถึงรวยจะมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ในขณะที่เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนกลุ่มจนสุดและกลุ่มปานกลางถึงจนจะมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นน้อยกว่ากลุ่มอื่น สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งของครัวเรือนในกลุ่มต่างๆ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการศึกษานี้เป็นการเริ่มต้นศึกษาโดยใช้ข้อมูล 1 ปี จึงเป็นการศึกษาความแตกต่างโดยการเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิง ดังนั้นในโอกาสต่อไปควรขยายช่วงระยะเวลาในการศึกษาเป็นหลาย ๆ ช่วงปีมาเปรียบเทียบกัน โดยใช้ข้อมูลแบบ Panel ในการวิเคราะห์ จะทำให้สามารถเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรได้ชัดเจนขึ้น

สรุปข้อคิดเห็นจากการอ่านครั้งที่ 2: ผู้เขียนได้มีการแก้ไขตามคำแนะนำ แต่ที่สำคัญในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะใน Paragraph สุดท้ายข้อปรับแก้ไข ว่าเป็นการเปรียบเทียบความแตกต่าง (โดยเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิง) ไม่ใช่จากการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่ศึกษา

เอกสารอ้างอิง (References)

- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2552). การกระจายความมั่งคั่งในประเทศไทย การวิจัยเชิงประจักษ์และนโยบายการคลังเพื่อเพิ่มพลังคนจน. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 27(3), 27-66.
- วรวุฒิ สุวรรณระดา. (2558). *การปฏิรูประบบบำนาญกับความยั่งยืนทางการคลัง*. สัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทยประจำปี 2558: เศรษฐกิจไทยกับบริบทใหม่ทางเศรษฐกิจ.
- ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต. (2550). *การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย 2543-2573*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต. (2558). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจน*

และความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2556. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อานันท์ชนก สกนธวัฒน์. (2558). *ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Becker, G.S., & Tomes, N. (1986). Human Capital and the Rise and Fall of Families. *Journal Labor Economic*, 4(3 Part 2): 1-47.

Credit Suisse. (2016). Global Wealth Databook 2015. Retrieved February 15, 2016, from <https://www.credit-suisse.com/ch/en/about-us/research/research-institute/publications.html>

Drosdowski, T., & Stöver, B. (2015). The Impact of Ageing on Income Inequality. *Specialists in Empirical Economic Research*, GWS Discussion Paper Series 2015/16.

Modigliani, F. (1986). Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations. *American Economic Review*, 76: 297-313.

Mason, M., & Lee, S.-H. (2011). Population, Wealth, and Economic Growth in the Asia and Pacific Region. *ADB Economics*, Working Paper Series No. 280.

Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-first Century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Solow, R.M. 1956. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1): 65-94.

United Nations. (2010). *World Population Prospect: The 2008 Revision Population Database*. Retrieved May 23, 2016, from <http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=2>

United Nations. (2015). *World Population Ageing 1950-2050*. Retrieved February 16, 2016, from <http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/195thail.pdf>

Vandenbroucke, G. (2016). Aging and Wealth Inequality in a Neoclassical Growth Model. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 98(1): 61-80.

Wise, D. (1989). *Aging, Moving, and Housing Wealth*. Chicago: University of Chicago Press.

Yamaguchi, R. (2014). Inclusive wealth with a changing but aging population. *Economics Letters*, 124: 21-25.

Zhong, H. (2011). The impact of population aging on income inequality in developing countries: Evidence from rural China. *China Economic Review*, 22: 98-107.

Zhang, W.B. (2014). Population Change with Endogenous Birth and Mortality Rates, Wealth Accumulation, and Renewable Resource Change. *International Journal of Economic Sciences*, 3(3): 103-129.

Translated Thai References

- Patmasiriwat, Direk. (2009). Wealth Distribution in Thailand: Empirical Evidences and the Fiscal Policy to Lessen Inequality. *Thammasat Economic Journal*, 27(3), 27-66. (In Thai)
- Sakondhavat, Arnunchanog. (2015). *Poverty and Income Inequality*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board. (In Thai)
- Social and Quality of Life Database System. (2007). *Population Projection for Thailand 2006-2030*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board. (In Thai)
- Social and Quality of Life Database System. (2015). *Report of Poverty and Inequality 2013*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board. (In Thai)
- Suwanrada, Worawet. (2015). *Pension Reform and Fiscal Sustainability*. BOT Symposium 2015: The Thai Economy under the New Normal. (In Thai)